

МАРНЕНЕРА КЕХАТ

Тапалаева Амнат



□ □ □ □ □ Марненера кехат

Хъекъал алсам долчу зудчун дахар цъанна заманахъ а ца хилла атта.

Дешна лилма долуш хиларца а, чохъ-кертахъ долчу гуллакхна тлахъаьлла хиларца а ша куьпарчу зударел тоьлла юй хууш йолу Набу дукха къона йолуш дуьйна а яра иза хууш.

– Цъана а адамана тосадалийта мегар дац, цийнда, айхъа хъекъал луш, д'алелош вуйла. Уггара хъалха цунна шена а! – олий, доладора кхуьнан нанас шен хъехарш. – Даима хъехарш дарца, къайлаха, лерехъ луьйш хила еза зуда. Ахъ лелориг д'атосалахъ,

марзахой хъан бат дласацо хъовсур бу. Хинца зударшна тлехь доккха дукъ ма ду. Ткъа, со санна хъекъал долчунна тлехь, къаьсттина. Iовдалчунна-м шен дахар муха хила деза а ца хаъара, – олий доккха садоккхура цо.

Иштта, шен «хъекъал долчу» нанас хъехнера Набуна, жимачу зудчунна шен ирс карадерзо лаахь, цу ирсан «да», марненаца къевсина, ваккха везар вуй. Ден а, ненан а цхъаъ бен воцу клант, уьш боцуш санна, шена тле а верзийна, дахарехь чекхъяла шена мел хала дара дукха дийцинера цо. Цу кеппара хаъара Набуна, оцу толамах мегарг марзо эца а кхиале, кхин цхъана «тлехь» толам баккха безар буй а, кхуьнгара я кхо цуьнгара... хинйолчу несера. Хлан-хла, Набус клентан зудчунна шен хлусамехь ницкъбан лууш еш ойланаш яц уьш. Амма, къизачу тлехь ша къиза кхоьллинчу ирсах сийна це яла ца лаахь, нус тле эца хьалххехь кечам бан беза аьлла, хета кхунна. Оьшучохь сема ца хилахь, клант воцуш йиса а сахът дац.

Шен хенарчу зударех марнаоной хила буьйлабелчахъана, цу ойланаша корта бууш, синтем а байна, еха Набу. ЙоIаршна сагатдина-м, Делан къинхетамца, елира хIара. Хинволчу невцана а, цуьнан нанна а деза совгIаташ кхидийчахъана, даима ишта хир ду моьттуш Iехалуш хиллера, цхъадика, хинца захалш. И шиъ-м дикачу цлентлехь дIатарйира кхо. Амма, цхъаъ бен воцчу клантаца дерг, ишта атта хир ду аьлла ца хета кхунна. Ткъа школера а валанза волу иза хинца а зуда яло жима хилар, хиндолчун ойла ца ян бахъана дац... Хан оцу минотехь ма йоьду дIа.

Цуьнан къаьсттина гIайгIа йо Набус, масех шо хьалха клантана зуда ялийна шен кхин йолчу яхча.

– ХIумма дац, шайн гуллакх дичхъана, цул доккха дика дац-кх цара суна дан! – олу цо-м.

– И чайнан стака хьалха хIоттор бен, цкъа а хьуна гонаха хьийзаш ма ца хуьлу хъан нус?
– кхуо шега хаьттича.

Чохь-кертахь луьстучу гуллакхех, кегий ду бохуш берех я балхах бахъана дина, нус даима шен гуллакхе хьожуш, гуонаха хьийзаш ца хилахь, ша мегар яц, аьлла хета кхунна.

Мичча хенахь а кхалла бие-берса хлума дагайогу воккхачунна. Кхин хлумма ца хилча а, хилларг-лелларг карладоккхуш, луьйш-олуш вистхила лаьа. Ткъа уллехь ладуглуш, балаболуш стаг ца хилча, хлун дан деза?! Шен кхин, дагара ца хоуйтуш, несана сатухуш ю, я ша цо муха лело еза ца хууш, ловдал ю, хлара кхеташ яц. Бакъду, кхуьнца ишта дерг чекхдер дац.

Я шен накъост Бату санна, клентан бераш тлехула а лелаш, некъ къевлина, шена яла хлусам йоцуш, йиса а ца лаьа кхунна.

– Ма парглат лаш ю-кх хьо, хьуна хаахь! – олу цо, дикка кхуьнга а хьожий.

Кхи а чогла сахъавъзий, цуьнан метта ша хилахь, хлун дан деза, ша-шега хоьттуш, кхералой, цла йогу Набу. Цхъа хан длаяьлча, шена тле воглучуьнца парглат вистхуьлуш, хлума кхоллуш, лен лаьа. Ткъа кхуо шен могашалла а хлаллакьеш, хала вовшахтоьхна хлара бахамаш, клентан бераша хлаллакбеш дуьхьалатесча-м, Набу дог эkkхаза юьсу. Масала, дукха мах белла кхуо хлиттаяитина и неларш клентан бераша дласаетта йолийча...ма ирча сурт хир дара и, тле ма догийла и саннарг. Хинца nanoшна бераш лamo хаъане ма ца хаьа. «Саца, ladle!» – бере олуш хуьлий а ца хаьа. Чувeанчуьн кисана хьовсу, юург багара йоккху. Хлан-хла, цунах гуллакх хир дац. Цхъана кертахь белaxь а, шайн nel къовлуш бexаш бакъахъа бу уьш.

– Нус оьздачу цлентлера хилахь ша лело дезарг хлун ду хууш, массаьрца а дика чекхъер ю, – олий, хьехар до, тlаьхъа-хьалха кхо клант хьалакхуьуш йолчу кхуьнан йишас.

– Суна и хьесап ца хета! Вайн ден шичин, Мизанан, нус мел тоьллачу цлентлера ю, амма: «Со муьлхачу бух тлера схъаеана ю хаьий шуна?!» – олий, хаьнтле ши куьг хлоттадой, цо марзой кхерош ца гина хьуна?! Соьга хаьттича, нус хьан цлентлехь цкъа а хьoьл тоьлуьйоцург хила еза, – олу Набус.

– Цъана а хуманна гуьнахь доцуш ерг а нисъелла, и дахарехь длатекхо езахь, хлун дийр ду?! – шен йишас аьлча, кхин а глайгане южу Набу. Иза а харц дац. Довзал хъала а кхиъна, дла а нисбина, мукъаяьлла ша аьлла хеттачу дийнахь, юха клентан довзал а тлебожахь, хлун лелор ду? Марзошна лело довзал дласакхуьссуш ерг а зуда ма яц! – олий, дагадогь кхунна.

Кху тлаьхъарчу хенахь, гуттар а санна, тховса а, цъана а хуманна тлехь шегара глалат ца далийта, шех марнана хирйолчу денна ойланца кечам беш, чуйирзира Набу. Цуьнан коьрте хьийза ойланаш клезиг яцара «Со санна хьекъал долуш марнана нисъелча, несана а хлун хала хир ду? Соьга ла а дуглуш, ас боххург а деш яьхчахъана, яьлла-кх иза!» – олий, хета кхунна. «Сан-м ца хилла и ирс. Цуьнан сина хала а ма хетийла, цъана а хуманна гуьнахь долуш ма яцара и миска. Лартлехь пхьегла дланисъян-м ца хаьара. Со ялийначул тлаьхъа, ас дерриге а хлума сайн караэцча, чувьнарг цецволуш, цланъелла длахоьттир-кха кхеран хлусам». Массо а хлума, ша-ша доккхуш, лутьстуш, наб ца кхеташ лачу Набуна, хинйолчу несе длакховдо цлехъана цъа инзаре хьекъале некъ коьрте беара. Ша луйллучуьра хъала а иккхина, ручкий, кехат схъа а оьцуш, охъахиира иза.

– Вайн заманан хьекъал долчу марнана вайн заманан некъ лаха беа несаца мерза юкъаметтиг латто а, керта а ялале иза шен амале ерзо а! – олуш, кехат яздан йолаелира иза.

«Хлара кехат, сан хинйолу «хьоме», нус хьобга яздо ас!

Йолана, тле клайн глабали а юьйхина, мареяхар шена ирс дохьу туьйра ду моттахь, длахайта лаь суна – со, цу хъан хиндолчу ирсан нана хилар, массо а хуманна тлехь сема а йолуш.

Хлара къамел, хьо муха хила еза дуьйцуш дладолийча нийса хир ду аьлла хета суна: оьшшучул лилма долуш, тоьачул хьекъал долуш, несарийн хазалла хьахийначохь длагайта куц долуш. Хлаъ, чохь, кертахь дан дезаш, листа дезаш дерг, хьеха ца оьшуш, девзаш йолуш. Хлунда аьлча, сан клант, нана ма яла цуьнан, ас хала кхийина сан клант, ахча даккха балха лела везар ма ву. Хлусамехь куьгтоха мел деза хлума, эшахь хьостам тоха а, телевизор я и йоцург галъяьллехь, тоян а хьуна хиъча, нийса хир ду. Сарахь цу яьшкина хьалха хан ца яйича, сабларзлуш со а ю.

Вайн гергара массо а стаг везаш, лоруш хилар хъан декхарех шолгла дерг ду хъуна, ткъа хьалхарниг – хъайн нана санна со езар а, со ларар а... иза-м ас ца дийцича а хъайна хууш хир дара хъуна.

Сай-бодий къаьсташ, луйренца глоттуш хилла вайнехан нус массо а заманахь. И хаза гиллакх сайн хлусаме еанчу несо дохо а луур дац суна. Уьйтле, кетле къагийна, юуург йина марзой хьалагловттале, лаш ша караяйтар а цу гиллакхна юкъадоглуш ду.

Несе доцург дуьйцур долуш яц со, амма ахь даима дагахь латто деза: марехь йолчу зудчун цхьаъ бен ца цахилар, ткъа иза марзойн хлусам хилар. Гергарчу нахе хьажа-хлотта йоьду бохуш, йортъеттар дита деза. Уьш могуш-маьрша хилар воьду-воглучуьнга хабар дахьийтича а хуур ду.

Уггар а доьхнарг хета суна: хлинцалерчу кегийчарна сом лардан цахаар. Цундела, дерстина даттла доллу жижиг я тле юху коч эца еза, ас длаэр ду хьоьга. Бакъдерг аьлча, суна жижиг алсам деза, оцу тлелхигех-м гулйина дан хлума дацара. И-м хлунда дуьйцура, хлинца кегийчу зударшна лартлехь йолу хлума шайна тлехь-когахь эца а-м ца хаьа. Амма ахь са ма гатде, ас гло дийр ду хъуна коч-мача къастош. Чохь лело къорза кучамаш члогла хазахета суна. Тишъелча а ца къаьста уьш. Ас къоналлехь лелош йисина царах цхьа-шиъ сан а ю. Царах эрна ахча дохка оьшуш дац. Клентан зудчунна, сайн хьомечу несана, хлума кхоор долуш яц со, ас длаур ю хъуна и шиъ.

Ахь лерина ла а дуглуш, дагахь латто деза ас сайн бераллера, къоналлера, сайн, цхьанне а ца хиллачу кепара хала хиллачу, марех лаьцна мел дуьйцург. Иштта дагахь латто деза, нускалан хенахь дуьйна ас хъайга мел аьлла, айхьа соьга мел аьлла дош, хлунда аьлча, ас мацца хлоттийна а, цхьана дийнахь экзамен хлоттор ю хъуна: «Ткъа дагадогий хъуна, ахь соьга иштта аьлла...?» – бохуш, хеттарш деш.

Цу массо а хлуманал коьртаниг доьзал ламор соьх тешийна хила деза. Ас сайн бераш а кхийна, цундела суна дикох хаьа; берана дарбане лъорийн молха ду, я цлена моз ду. Вайн дайша молханаш тлехь ма ца кхийна шайн доьзалш.

Таханенна тлаьхъара хьехар ду сан дисина: суна, сайн клант даима жима бер хир ду, цундела хъуна хаа деза – ахь цуьнан хлума муха юьтту, цуьнга ахь дош муха олу, со терго

еш хир ю, суо резайоцчунна тӀехъ хъехар деш а хир ю... дов деш хир яц, литтарш еш хир яц, сайна хетарг тӀедаккха гӀерташ хир яц, хъуна ишта моьттур делахъ а, ткъа хъехарш деш хир ю, хьо сайна дукхаеза дела а, массо а агӀор тоьлла хила луу дела а.

Безамца, хӀинцале а хьо дукхаезаш йолу хъан хинйолу марнана!»

«Цкъачунна тоьар ду», – аьлла, ойла йира Набус. Ма-дарра аьлча, хъахоза дисинчуьнца дуьстича, охьадагардинарш хӀумма а доцург ду аьлла-м хийтира цунна. Кхуьнан кийрахъ а ма ду дилхан дог, цундела хинйолчу несах къа ца хеташ яц иза.

«Тховса кхин а дикка ойла а йина, кхана ненах, йишех, лулахочух, накъостех дага а яьлла, язйийр ю чаккхе», – аьлла, сацам хилира цуьнан. Бакъдерг дийцича, марнаной а, несарий а кху дуьнен тӀехъ мел бу, хӀокху къамелан чаккхе хир ю бохург бакъ-м дац. Амма, Набуна, цу агӀор, ша санна, хӀора зудчо а къахъегча, тӀаьхье беркате хиларе сатийса меттиг бу аьлла, хета.

Сихха дӀайижа метта елира иза, кхана кхочушдан дезаш дуккха гӀуллакхаш хиларна. Царах уггар а коьртаниг хаамийн гӀирсашкахула, довзийта дезаш дара «Марненера кехат».

2019 шо.